

JANUÁRR 8. II. sz. 1854.

A KÖLTÉSNET KORAI.

BULCSUTÓL.

Üdvözöllek költészet hajnala,
Szent gyermekkor, üdvöz légy általam!
Holott leszállt az égnek angyala
S a föld fiával lakott böldegan. —
Igen, igen, — a mennynél szebb vala
A szüz virány, hol Ábrahám lakott,
Szebb volt a rózsza, tartósb a tavasz,
Több fény övedzé a hold s csillagot. —
Ifju mosolyára a napnak
Virágillatba fogant meg
A vig tündéri sereg, melly
Élt csupán a szerelemnek.

Csodás világ!
Üdvözlégy általam . . .
Hol a művészt istenné büvölé
Egy koszorus olympi jutalom.

Hol a betük éltek, mozogtak.
 Az obeliszek esodás derekán, —
 Hol az ifju virágokban beszélt — —
 S ez édes jelt megérté a leány.
 Oh szólni ekkor — hogy lehetett volna,
 A szerelemről!? olly szegény a szó
 Kifejezni a tüzes szenvedélyt,
 Melylyel a hüs habokba hullt Saphó.
 Orpheusnak lantja zokog szent
 Berkek s barlangok ürében,
 S a dalra megreped a szirt,
 S a tigris elalszik ölében.

Oh szív-világ!
 Homér világa te!
 Hol a koldussal a királyleány
 Együtt dalolt a szüz virágokon, —
 És lön belőle zengő csalogány.
 Hol a hattyu is szeretni tudott.
 Léda ölébe hajtván szép fejét,
 Hol a réz torony ivén áthatott
 Egy harmatesepp — és megejté Daphnét.
 Akhilest rut csataportól.
 Ezüst medencze ölében,
 Brizesz rablánya ölelve
 S csókok közt mosta szeliden.

S felkelt a lant fia,
 S megéneklé a hirt —
 S csatát, — a melly miatt
 A szédült Troja sirt.

Magok az istenek
 Velök harczoltanak
 Es énekeltének
 Hellasz leányinak.

A tenger habjain
 Szerelem hintázik,
 S a tenger partjain
 A rózsá megázik.

A szép istennőnek
 Illatos vérétől,
 És uj bimbok nőnek
 Meleg könnyecsepjétől.

A csapongó lepke,
Mint nyugtalan Psyche,
Száll, hogy felkeresse:
Hol van a kedvese *).

Költészet hajnala!

Dicső világ!

Szemem káprázik, — lábam a jelen
Sarába hág. —

Nem nézhetek, — nem nézhetek feléd
E földről én!... Nincsenek szárnyaim,
Melly Daedaloszt fiával átvivé —
Szívárványkint — a tenger árjain. —

A szép országa hová sülyedett?! —
Nem e földön lakott Endymion,
Ki megszerette az éj asszonyát,
S kéjt álmodott a szűz sugárokon.

Mint a kis gyermek nádlován,
Ugy játszott hajdan a pogány,
Megistenítve forrást, virágot,
Sőt maga is Olympba hágott,
Hogy Hébetől csókot vegyen
S istenerőt sziván,
Mindörökké ifju legyen.

Természet, szerelem,
És erény — önérdektelen,
Tündéri képzelet,
Ti éltetek Hellász partjai felett!

Hol a hősnek elég nagy jutalom:
Ha szobrát bírja a nagy Pantheon, —
S büszke volt szerfelett,
Ha homlokára tüzheté
A szerény babérlevelet.

A költészet felnőtt magasra
A bölcsészet anyatején,
Mellynek forrása szerteömlött
Plátónak sétaerdején.

Isten és természet,
A dal és művészet
Hellasz dicső virányain
Megéltek egymás rokon csókjain.

Az élet puszta körébe
A művész fényt hozza égből,
S az élet fája virágozik,
S a göröngy pázsitja kiszöldül.

*) A szerelem mythologiai története.

Hol a betük éltek, mozogtak.
 Az obeliskek csodás derekán, —
 Hol az ifju virágokban beszélt — —
 S ez édes jelt megérté a leány.
 Oh szólni ekkor — hogy lehetett volna,
 A szerelemről! — oly szegény a szó
 Kifejezni a tüzes szenvedélyt,
 Melylyel a hűs habokba hullt Saphó.
 Orpheusnak lantja zokog szent
 Berkek s barlangok ürében,
 S a dalra megreped a szirt,
 S a tigris elalszik ölében.

Oh szív-világ!
 Homér világa te!
 Hol a koldussal a királyleány
 Együtt dalolt a szűz virágokon, —
 És lön belőle zengő esalogány.
 Hol a hattyu is szeretni tudott.
 Léda ölébe hajtván szép fejét,
 Hol a réz torony ivén áthatott
 Egy harmatesepp — és megejté Daphnét.
 Akhilest rut csataportól.
 Ezüst medence ölében.
 Brizesz rablánya ölelve
 S csókok közt mosta szeliden.

S felkelt a lant fia,
 S megéneklé a hirt —
 S csatát, — a melly miatt
 A szétdult Troja sirt.

Magok az istenek
 Velök harczoltanak
 Es énekeltének
 Hellasz leányinak.

A tenger habjain
 Szerelem hintázik,
 S a tenger partjain
 A rózsá megázik.

A szép istennőnek
 Illatos vérétől,
 És uj bimbok nőnek
 Meleg könyeseptől.

A csapongó lepke,
Mint nyugtalan Psyche,
Száll, hogy felkeresse:
Hol van a kedvese *).

Költészet hajnala!
Dicső világ!
Szemem káprázik, — lábam a jelen
Sarába hág. —
Nem nézhetek, — nem nézhetek feléd
E földről én!... Nincsenek szárnyaim,
Melly Daedaloszt fiával átvivé —
Szivárványkint — a tenger árjain. —
A szép országa hová sülyedett?! —
Nem e földön lakott Endymion,
Ki megszerette az éj asszonyát,
S kéjt álmodott a szüiz sugárokon.

Mint a kis gyermek nádlován,
Ugy játszott hajdan a pogány,
Megistenítve forrást, virágot,
Sőt maga is Olympba hágott,
Hogy Hébetől csókot vegyen
S istenerőt sziván,
Mindörökké ifju legyen.

Természet, szerelem,
És erény — önérdetelen,
Tündéri képzelet,
Ti éltetek Hellász partjai felett!

Hol a hősnek elég nagy jutalom:
Ha szobrát bírja a nagy Pantheon, —
S büszke volt szerfelett,
Ha homlokára tűzhető
A szerény babérlevelet.

A költészet felnőtt magasra
A bölcsészet anyatején,
Mellynek forrása szerteömlött
Plátónak sétaerdején.

Isten és természet,
A dal és művészet
Hellasz dicső virányain
Megéltek egymás rokon csókjain.

Az élet puszta körébe
A művész fényt hozza égből,
S az élet fája virágozik,
S a göröngy pázsítja kizöldül.

*) A szerelem mythologiai története.

Sion leánya te!
 Nincs már, nincs könyed, mosolyod,
 Mellyen felkölt Salamon érzete,
 S Dávid szent lantja többé nem zokog!
 E lant — megverte a vihart,
 S az mint kis gyermek elaludt,
 Az ég felnyitá kapuit,
 És porba hult az elfajult.
 A fájdalom vérkönyci
 Áztaták a szent hurokat,
 Mellyből a holdvilág tépett
 Hozzá illő sugárokat.

El, el az olajfák honába! — —
 A Jordánnál hős dal fakad, —
 Mire a nap megáll bámulva, —
 Dönt Jerikónál falakat.

Sirva énekel Sion rab népe
 Babyloni vizek partján,
 A kintől megrepedt lantot
 Szomorú füz ága tartván. —

Ott a proféták őshonában
 A dal isten beszéde volt,
 S a szent örültek homlokára
 Mennyei ragyogvány hajolt.

Oh hol van az átok megírva,
 Melly érte Juda fiait,
 Kik elfeledék ősi nemzetök
 Nyelvét, kardját és daiait?!

Megzendül a lant a Sionról....
 Dörög az ég.... Mozes lejön....
 És nem találja nemzetét; —
 Elseperte egy vérözön!

A dal még hangzik!... Ezredévek
 A népet sirba temeték,
 De a proféták szent igéje
 Él addig — — mig a föld s az ég!!

Tiberpartján a rabló testvérgyilkos
 Felállítá a rablás rendszerét,
 S a hadisten kocsija vérrel ázva
 Jártá be a költészet színterét.
 Farkastejen növekedett vala
 Rómának első bajnoka,
 S a farkaskölykök barlangja
 Nem lehet a költészet hajloka!
 A kard, melly nemzeteknek

Vérétől áza meg,
 Mellyen itt ott a vér közt
 Könyharmat is remeg,
 Bevésheté Rómának nagy nevét
 A fénylő csillagok felett, — —
 De elkerülte tűzhelyét
 A dal és a teremő képzelet.

A győzelmi kocsik előtt
 Láthatni rab-királyokat,
 Az aranykerekek nyomán
 Szolgaság s népátok fakad, —
 Győzelmi ujjongás között
 Koszorús Caesárok állnak,
 Kik egy nagy temető felett
 Gógöskednek, triumphálnak,
 De a síró Graeciával
 Elveszett már a szabad dal!

Horácz mielőtt lanthoz nyula
 Előbb hizelni betanula.
 Ovid, keservét ha jajgatja,
 A zsarnok lábát esókolgatja.
 Cicerónak leszelt feje
 Gunyjele lön egy hóhérnak.
 És Virgil hősi éneke
 Lopott viszhangja nagy Homérnak.

Véres Rómának dicsősége!
 Egy olympiasz nála többet ér,
 Hol a versenygök homlokán
 Kizöldül a szerény babér.
 Itt a költők Zeüsz szolgálai,
 S a népre is ekép hatnak,
 Rómában már tányérnyalók
 S egy kényurat mulattatnak.

Megutálá Isten
 A fajult világot,
 S az eszmény trónjáról
 Jupiter lehágott.
 Néro s Domitian
 Irtózatosa kora
 Azt mutatja, hogy a költő
 Csak szabad honnak vándora.
 A bűn vérebei
 Felfalják a művészetet!
 A vértől hizott Róma
 Fényes esarnokiból
 A szent költészet kiveszett!! (Vége köv.)

A BALKÁNIHARCZ.

(HISTORIAI REGÉNY.)

JÓKAI MÓRTÓL

(Folytatás.)

Eminah.

Tündérek, tünemények története!...

Más napsugár, más virágnnyilás, más szivdobogás, mint a mellyet mi ismerünk.

Ha szétttekintünk a tájon, classicus fönségben látjuk emelkedni az istenek földét, Hellasz hegyeit, a sugáros arczu hősök diadalhonát. Ott a hegy, mellyről Zeüsz szórta villámain, és a berek, mellyben Aphrodite gyöngye lábát megkarczoló a rózsatövis, s tán a babérfából, mellynek kedves elváltozott nympháját Apollo kergeté, egész erdő vált már. Most is ragyognak még a havas Óta és Ossza napsütötte ormai, ha a nyugvó nap reájuk tüzi fényét, most is van még villáma a bércznek; csakhogy azokat nem Zeüsz szórja többé, hanem Ali Tepelenti, a ki basa Albaniában és ur fél Törökországon, s a rózsza, mellyet Venus vére festett meg pirosra, az ő számára nyilik, és a babér, melly Apolló szerelméből támadt, az ő számára zöldül.

A csendes bérczeken nem lát többé a költő fényes istenalakot. Hosszú puskáját vállára vetve ballag itt amott egy palikár, ki gunyhóját rejtekbe épité, hol Ali Tepelenti rá ne találjon. A magas oszlopcsarnokoknak jó most a földön heverni, Themistocles és Leonidás utódi gunyhókat raknak oda, a hol senkinek se essenek utjába.

A magas Lithanizza hegytetőről láthatni a tündéri városba, melly Albania fölött uralg. Janina az, a historiai névvé vált Janina.

Mellette az Acherúzi tó, mellynek zöld tükrében az egész város látja magát, mintha kettős volna; olyan mély, a millyen magas; a minaréak arany félholdjai a tóban is, az égen is ragyognak, a fehér tetőtlen házak, egymásfölé emelkedve, egy tömeggé látszanak olvadva lenni egymással és a körülfutó veres bástyafallal, mellyről nyolcz kapun van kijárás.

De mit nekünk a város minareteivel, bazárjaival, kiöszkjeivel! túl a városon, hol az erdős bérczekről alászakadó Cocytus a tóval, mellybe ömlik egy félszigetet képez, itt a földszoroson áll Ali basa megerősített vára, nagy tö-

mőr bástyákkal, nehéz, vaspántos felvonó hidakkal, a sánczok árkaiban hegyes égerfa czölöpök s fölöttük két öles viz. A bástyák tetejéről száz ágyu torka ásít le a városra, ezek az érczkutyák, miknek ugatása négy mérföldre hallik, s a falakon untalan számos fegyveres népség őröködik, és a kapu előtt a szemközti meredő sánczok ablakaiból egymásra bámulnak az ágyuk, jaj annak a népnek, a melly előttük erővel keresztül akarna menni. A nagy lánczczal elzárt kaput hármassal nehéz vasrácsok védik, s hosszú ereszek alol kerek lövegek villognak elő; mik előtt bomba pyramidok vannak rakva.

Az udvar egy nagy félholdat képez, mellyen nem látható egyéb, mint harczkészület, rombolási eszköz, a félkör alaku kaszárnyákban albán hadőrség tanyáz, míg a félkörrel átellenben egy hosszú pavillon szeli ketté a várat, melly a félkör egyik végétől a másikig ér, s három kapu van rajta, mellyeken át a belső várba jutni.

E hosszú épületen nincsenek a várudvár felől ablakok, csupán két sor szűk lőrés látható rajta. Ablakai mind túlvan a kert felé nyílnak s ott laknak Ali basa három fiának odaliskjái. A három kapus épületet a három fiu lakja: Omár, Almuhán, és Zaid. Ez épület hátulja azon kertre nyílik, mellyben a fiak háremei szoktak mulatozni.

Itt ismét egy hosszú bástya zárja el a kertet, vizzeltelt sánczárokkal, mellynek érczhydján keresztül Ali legbelső várába jutni.

Mi van itt? azt senki sem tudhatta; az érczkapu, ezüstös arabeszkjeivel örökké zárva látszik és senki azon be nem megy és ki nem jön, mint Ali és az ő néma eunuchjai, és azok a foglyok, kiknek csak a fejeiket szokták kiadogatni; a bástya sokkal magasabb, minthogy a külvár háztetőiről keresztül lehessen rajta látni; hanem ha valaki a magas Lithanizza ormáról tekint le rá, az egy tüneményes kastélyt fog ott belül látni, színes márvány falakkal, miket ezüst rácsozat fed, kékre festett érczkúptetőkkel, miknek hegyes végén arany félholdak vannak, egy toronynak, melly legszélesebb, vörös bádog teteje van, ez az egy tető látszik ki az egész belső várból annak, a ki alulról nézi; a színes kiöszkök mindenütt virággyakkal vannak körülvéve, s a magasból tekintő jól láthatja azt is, hogy a bástya hosszában szőlőlugasok vannak, s a szökőkútak medenczéiben olykor nyári alkonyórákban bűbajos alakok fürdenek s megörülhet, a míg őket nézi; vagy még hamarabb megeshetik rajta, hogy Ali basa czirkálói megkapják s levetik a hegytetőről.

E csodás rejtkehelyen volt Ali paradicsoma. Ide gyűjté a kerek világ legszebb virágait, miket föld termett, vagy anya szült, mert hiszen a hölgy is virág, letépni, gyönyörködni való, mint a többi. De annyi szép virág között legszebb volt még is Eminah, Tepelenti kedvencz hölgye, tizenhat éves leánya a Delvinoi basának, kit úgy adtak Alihoz, miként szokás török hatal-

masok leányait; már születése napján eljegyezve valami hatalmas főúrral; mire a menyasszony hajadon lesz, akkorra a völegény megöszült.

Halavány, kékszemű virág, mintha nem napsugár, hanem holdsugár nevelte volna, termete, alakja olly gyöngéd, mint a mesebeli tündéreké, a kik szárny nélkül repülnek. Hangja csengőbb, édesebb, mint a többi hölgyeké, és a mit azok nem tudnak, tud ő úgy szólani, hogy szavát a ki nem érti is érezze; szőke hajával úgy szeret Ali játszani, kibontani azt hosszú fonadékaiból s hosszú selyemerdejét arczára teríteni és azt hinni, hogy a paradicsom árnyékában alszik.

A gyermek szereti férjét. Ali szép öreg. Szakálla olly sima és olly tiszta fehér, mint a hattyu pelyhe, arca rózsái még most is elevenek, ajkai ha mosolyognak, nincs az a tigris, melly szebb fogakat mutathasson az övéinél. És a mellett bátor, hős; szerelme nem a vénék élhetetlen vágya, hanem egy ifjú hatalmas szenvedélyé.

És Eminah nem tudja azt, hogy ifjak is vannak a világon: ő apján és férjén kívül nem látott soha férfit, s azt hiszi, hogy a többi férfinak is mind ollyan szép fehér szakálla s ollyan ezüst szempillái vannak, mint ezeknek. Gyermekkorától fogva, háremben nők és eunuchok közt növekedve, mindazon ábrándos eszmékről, miket ifju női szívek ideál képekről szoktak alkotni, még csak távol sejtelve sincs, férjét a legtökéletesebb alaknak tartja, kiért valaha aszszony-sziv dobogott, s mint túlvilági lényhez ragaszkodik hozzá.

Eminah szemeiben Ali egyike azon jótékony tündéreknek, kik az arab regék tüneményes mondáiban tengerfenékről, földgyomrából emelkednek elé; százszor magasabbak a közönséges embereknel, tizszer idősebbek és ezerszer hatalmasabbak, kik talizmángyűrűt szoktak adni földi kegyeltjeiknek, s ha egyet fordul a gyűrű, megjelennek előtte, teljesítik szeszélyeit, kívánatait, felveszik nagy izmos tenyereikre, hagyják lovagolni mutatoujjaikon, bujósdit játszani bő palástjuk rejtekében, örködnék felette, ha alszik, elhalmozzák kincsekkel, ajándokkal és olly szelidek, olly igazságosak annyi hatalom mellett; csak egy lépésükbe kerülne, hogy a várakat tornyostul, bástyástul a földre gázolják, és ők olly óvatosan járnak, hogy az utban levő hangyát is meg ne tapodják; — hiszen egyszer Ali övig ment be a tóba, mellybe két szerelmenesen enyelgő pillangó csapódott, hogy azokat kiszabadítsa. Oh Ali olly érző szívvvel bír, hogy megsiratja a madarat, melly a kalitban véletlen megdermed, s valahányszor egy virágot leszakaszt száráról, mindig ajkához érinti azt, hogy bocsánatot kérjen tőle. S midőn elbeszélte neki, hogy Kilsszura ostrománál mint égtek meg a szegény galambok, a könyvek csillogtak szemében.

Eminah nem tudja, hogy mi az az ostrom? ő csak a szegény galambo-

kat sajnálja. Mint kóvályogtak az égő város fölött, fehér csoportokban a fekete füst közt s hullottak bele a tűzbe.

A dolog pedig így volt. Ali ostromolta Kilsszúrát, de nem bírta azt bevenni, a védők bátorsága s a hely előnyei nem engedték őt közel is jutni hozzá. Ekkor oda izent a lakókhöz, hogy békét köt velők, és elvonul városuk alul, béke jeléül azonban küldjenek neki fehér galambokat. A szorongatott lakosok megkedvelék az ajánlatot, s összefogdosva városukban valamennyi fehér galamb volt, kiküldék azokat Tepelentinek. Ez mindgyárt be is vonatta ostromágyúit, mikkel nem sok kárt tehetett; éjjel azonban, mikor már mindenki aludt, hosszú sodronyoknál fogva tüzes kanócokat kötötten a galambok lábaira s szabadon bocsátá őket. Azok természetes ösztönüknél fogva mind régi gazdáik házához repültek vissza, az ismerős tetőkre s egy pillanat alatt lángban állott az egész város, a galambok maguk hordták az égő üszköt tetőről tetőre, a lakosok közül a ki ott nem égett, azt levágták, és a galambok is elvesztek.

Nagyon sokat könnyezett Ali, midőn Emináhnak a kilsszurai galambok regéjét elmondá. Ali érzékeny szívé.

A mit a szív megóhajt, a mit a szem megkivánhat, mindene volt a szép nőnek, szobáiban álló tükrök, velencei kristálművek, padlatán Persia szőnyegei, e szőtt virágágyak; ablakaiban nyíló virág, éneklő madár, minden lépésit száz szolganő kíséri; napja reggeltől estig vigalom, mulatozás, s mindennap új örömet, új meglepetést hoz.

Harminez terem nyílik egymásból, a melly mind az övé. Egyik pompásabb, mint a másik; mire a szem az egyik fényével jóllakott, már a másikat elfelejté s ha végig ment valamennyin, akár megint újra kezdje.

De egy nem tetszett még is Emináhnak, ha végig ment mind a harminez termen, ott még nem volt a szobáknak vége, hanem ott egy gömbölyü rézajtó következett és az mindig zárva volt előtte, oda soha sem volt neki szabad bemenni. És az ajtó vezetett azon magas toronyba, mellynek vörös bádogg fedele van, a mi olly messze ellátszik.

A kíváncsi nő nagyon szerette volna tudni, mi van az ajtón belül, mellyen ő neki soha sem szabad belépni, hová Ali mindig egyes egyedül jár, s mikor belép, gondosan magára zárja ismét az ajtót s a kulcsot keblén zsinórra akasztva viseli.

Nehányszor meg is kérdezé már Alitól, hogy mi lakik a toronyban, hogy ő neki ezt nem szabad látni, s mit mivel ő odabenn egész éjszakákon keresztül egyes egyedül! — Illyenkor Ali azt szokta felelni, hogy szellemekkel jön ottan össze, kik őt megtanítják a bölesek kövét keresni, örökké ifjunak maradni, jövendőt látni, aranyat csinálni s más egyéb csodadolgokat, miket

könnyü volt egy nővel elhitetni, a ki még azt sem tudja, hogy a férfiak nem viselnek mind ős fehér szakállt.

Ollyankor azután, mikor magára maradt Eminah, százféle tüneményes képeket álmadott mindenféle kék és zöld tündérekről, kik tűzben, vízben, felhőben megjelennek Ali előtt, hogy őt megtanítsák aranyat csinálni. Úgy fél-tette tőlük Alit: ha egyszer össze találnák tépni.

És Ali bebizonyítá mindig Eminah előtt, hogy mondása nem üres rege, mert mikor másnap azután visszatért, egész kosarakkal hozták utána a néma eunuchok a készített aranyat és drágaköveket. Ali tehát csakugyan tudott aranyat csinálni, még pedig a mi aranyat ő készített, az egyszerre vert pénz és filigrános ékszer alakban állt elő; és Eminah azt igen jeles dolognak találta, hogy ha már egyszer ama különös szellemek a semmiből aranyat képe-sek alkotni, egy füst alatt karpereczeket és nyaklánczokat is készíthetnek ab-ból s nem kerül nekik több fáradságukba.

Bárki is kívánesi volna, illy titkokat érezve magához közel, azokat ki- ismerhetni, hát még egy fiatal elkényeztetett hölgy, ki gyakran a nagy öröm miatt nem alhatik, mellyet azon ajándékok látása gerjeszt szívében, mikkel Ali el szokta őt halmozni? Millyen nagyon szeretné ő e jótékony szellemeket látni, a kik neki annyi örömet szereznek!

Többször könyörgé már Alinak, hogy vigye őt is magával, midőn a vö-rös toronyba megy, de a basa mindig úgy elijesztgeté, hogy azon szellemek millyen kegyetlenek az idegenhez, és az asszonyokat rögtön széttépik, misze-rint Eminahnak mindig le kelle tenni kívánatáról.

De a mit egy asszony feltesz magában, hogy meg kell lenni, ültethetsz arra hétfejű sárkányt, még is megmozdítja, s ha a félelem hatalma nagy, sok-kal nagyobb a tudnivalóság.

Egy este egész arézájtóig kísérte Alit Eminah, s midőn az belépett rajta, észrevétlenül egy kövecset ejtett az ajtó és küszöb közé. Illyenformán nem csukódván be egészen az ajtó, a zár nyelve mind a két kulcsfordulásra visz-szapattant, s míg Ali azt hitte, hogy bezárta maga után az ajtót, valóban nyitva maradt az.

Eminah csak azt várta, hogy férje léptei elhangozzanak, azután csende-sen felnyitá az ajtót, elébb csak annyira, hogy beláthasson rajta, azután, hogy fejét bedughassa, s miután nem látott semmit, a mi visszaijesztené, belépett és minden lépésnél ovatosan tekintgete széllyel, ha nem jelen-e meg el őtte véletlenül valamelyike a haragos szellemeknek?

Elébb egy hosszú folyosón ment végig, ott egy csigalépcső következett, melly olly sötét volt, hogy csak tapogatózva haladhatott rajta. Valami vesze-delmes kíváncsiság nem engedte e sötétségtől visszarettenni, felment a lépcsőn

s nemsokára egy nagy gömbölyű teremben találta magát, mellyben egy homályosan égő függőlámpa terjeszte világot.

E terem falai körül márványpadok, vizcsebrek, tölcseérek s csodálatos alakú mindenféle műszerek, vasból, bőrből és fából voltak helyezve, miknek a félhomályban mind olly megfoghatatlan különös alakja volt.

Ezek bizonyára azon eszközök, mikkel Ali aranyat szokott csinálni: gondolá magában Eminah, s épen egy alkalmas fülkét találva a lépcsők kezdeténél, oda behúzta magát, úgy, hogy ő láthatott mindent, de őt nem láthatta senki.

Néhány percz múlva nyiltak az átellenben levő ajtók, s belépett Ali és tizenkét néma eunuch fáklyákkal. A terem egyszerre kivilágosult, az eunuchok letűzték fáklyáikat nagy vasfogókba, egy közülök tüzet szított, s abba különféle műszereket rakott; üstben forralt valami nedvet. Ali ez alatt egy tábori székre ült le és csendes hangon parancsolgatott.

Most mingyárt meglátjuk, hogy csinálja Ali az aranyat?

Most Alinak egy intésére két eunuch kiment egy csapóajtón, s néhány percz múlva lánczcsörgés hallatszott, újra felnyiltak a csapóajtók s belépett rajtuk két öreg, sajátságos alak, hosszú ősz hajakkal, borotvált szakállal és különös öltözetekben, a minöket Eminah soha sem látott.

„Ah, bizonyára ezek lesznek azon szellemek, a kik Alinak az aranyat csinálják, — gondolá magában; — hanem ugyan meg vannak lánczolva. Legalább nem lehet tőlük félni.

S mint valami félelmes nézőjátékot, bámulá rejtekéből a következő eseményeket.

A két agg idegent Alihoz vezették, ki mosolyogva, kezeit dörzsölve állt eléjük, és sokáig nem szólt hozzájuk, csak mosolygott. Végre az idősebbnek nyájasan megveregeté orcáját.

— Nápolyi kalmár; tehát igazán nem tudod, hová vannak aranyaid elrejtve? — szólt hozzá szeliden.

— Uram, — szólt ez kétségbeesett alázattal, — mindenemet átadám, a mim volt. Bizony koldus vagyok.

— Nápolyi kalmár, hogy mondatsz illyet? Emlékezzél csak rá. Hiszen te hindu árukkal rakottan mentél Toulonba, ott mindent eladtál: visszajövet, hogy találkozáink, nekem ezer aranyat akartál átadni, el is vettem. De hol a többi? Hiszen kereskedő könyveidből tizenkétezer arany derül ki.

— Hamisak azon könyvek uram — szólt siránk hangon a kalmár — egyedül hitelem fentartása végett irtam azokat teli valótlán lajstromokkal.

— Kalmár, kalmár. Te önmagadat rágalmazod. Te el akarod velem hi-

tetni, hogy nem vagy becsületes ember. Azt én nem engedem, kalmár. Megbocsátasz, ha emlékezetedet egy kissé felelevenitem.

Azzal inte az eunuchoknak, s azok levetkeztetve a kalmárt, a kinpadra vonták, és kinozták két álló óra hosszant.

Irtózat volna elmondani, miket tettek vele. Óh a kíváncsi asszony eléggé bűnhődött tudnivágyáért. Látnia kellett ez irtózatot, melly megszibbasztá tagjait, hogy a láz kitörte; eltakarta arczát, de a kinzott ordítása keresztülhatott lelkén, és érzékeny idegeit nagyobb kinokra tanítá, mint a minőket ő maga érzett.

Lassanként azonban valami csodálatos fásultság állta el szivét; tagjai megszűntek remegni, szemeit kinyitá s mozdulatlan nézte végig az egész kinzási műtétet.

Alinak ez kitanult tudománya lehetett. Ő maga rendezé, miket kell fokozatosan alkalmazni; a hüvelykszorítókat, a spanyoleszimat, a forró olajat, a vitzöltést; végre az utolsó kinszert vették elő. A kalmárt nyers bivalybőrbe tekerék, s oda fektették az égő tűz mellé.

A mint a tűz által kezdett összezsugorodni a nyers bőr s lassankint szorítá össze a kinzott tagjait, a gyötrelem tetőpontján kivallá az ember, hogy kincsei hajója alatt egy lánczra kötött vasládában vannak rejtve.

Ekkor megszabadíták a kinzó börtől; összetörve, tajtékzó ajakkal, vérző testtel, kifczamodott tagokkal omlott le a hideg márványra.

— Látod, édesem, szólt hozzá Ali nyájasan, ettől a fáradságtól megki-mélhettél volna engemet is, magadat is.

Azzal inte az eunuchoknak, hogy vigyék félre a kalmárt.

Igy készít Ali aranyat.

Valóban igen egyszerű neme az alchymiának.

Most a másik férfira került a sor. Ez egy büszke magas homlokú férfi volt, ki végignéz'e társa kinzását, a nélkül, hogy egy vonás megmozdult volna arczán.

— Hát te még sem fogod nevedet megmondani, derék bajnok? Kérdé ez utóbbtól Ali.

— Megmondom a tiedet, ördög, Beliál! Sejtán!

— Köszönöm. Nagyon megtisztelsz. De a magad nevét szeretném hallani. Te bizonyosan valami gazdag velencei nobili vagy, kiről nagyon szeretnék valamit tudni rokonai, s nem volnának háladatlanok, ha valaki visszaadna nekik. Én nagyon sokat tartok rád.

— No hát tudd meg: én gazdag nobili vagyok, otthon palotám és kincseim vannak, de te azokból egy páraht sem fogsz látni; mert mérget vettem be; látod e kék foltokat kezemen? majd mindjárt arczomon is fogod látni, Őt percz mulva halva vagyok.

És úgy történt. A büszke férfi meghalt. Ali tombolt dühében s a profétákat káromolta.

És Eminah rejtek helyéből szüntelen Ali arcát nézte. Mit gondolhatott magában?

A holtat is félre vitték; most újra inte Ali szolgálának szok két átelleni ajtón egy csodaszép leányt s egy deli ifjat vezettek elő. A mint az ifju és a leány meglátták egymást, a könygigördült szemeikből. Szeretők voltak. Úgy illettek egymáshoz.

Eminah bámulva látta, hogy másforma férfiak is vannak, nem csak olyanok, a kik ősz szakállt viselnek. A fogoly ifju szép, szabályos arcán, hosszú omlatag fekete hajfürtein olly gyönyörködve legelteté szemeit. Soha sem látott ő ilyeneket.

Ali odalépett kettőjük közé, és mosolygott mind a kettőre és mind a kettőnek mondák neki: „átok reád.“

És ez volt az egyetlen szó, mellyel minden kérdésére válaszoltak.

Monda az ifjunak: „mondj le mennyasszonyodról és élni fogsz!“

Az ifju felelt: „átok reád.“

Monda e leánynak: „szeress engem, légy az enyim, és völegényed élve marad.“

A leány felelt: „átok reád.“

És Eminah önkénytelen susogá utánuk mindannyiszor: átok reád. Maga sem tudta, mit beszél?

Ekkor letérdepelteté Ali az ifjat, a szolgálak lehúzák felső köntösét. Egyik eunuch felfogá hosszú szép fekete haját s magasra emelé a levegőben, a másik háta megé állt nagy, éles pallossal.

— Kedvesed e nyomban meghal, — kiálta Ali haraggal a leányra. — ha őt meg nem szabadítod. Vagy engemet ölelsz, vagy az ő fejetlen testét.

Eminah utálattal fordult el Ali arcától, mellyet e pillanatban rút vágyak éktelenitettek el.

És az ifju pár egyszerre felelt neki: „átok reád!“ Megesküvének, hogy egyebet nem fognak válaszolni.

Azon pillanatban megvillant az ifju feje felett a pallos. A szép fej felszökött a légbe, azután végiggördült a földön, le a csigalépcsőn, s épen azon fülke előtt állt meg, a hol Eminah volt rejte, épen az ő lábainál.

A fejetlen test azon perczen végső erőfeszítéssel ketté szakítá lánczait, s elbukva a földön, oda nyujtá kezét menyasszonya felé, s ez megragadá a kezét s érzé annak bucsuszorítását, míg a messze elgördült fej ott Eminah lábainál mozgó ajkakkal látszott valamit susogni. Eminah lehajolt hozzá, odatartá füleit ajkához és rebegé:

— Hallom, hallom, a mit mondasz. — És valóban azt hívé, hogy hall valamit. Talán saját szive beszélt?

Azzal begyöngyölgeté a fejet shawljába s hirtelen visszazökött a toronyból szobájába elrejtve a szép főt szófája alá.

Azután beparancsolá maga elé odaliskjait, hogy tánczoljanak és énekeljenek.

Már közel volt a hajnal, s még mindig tartott a vigalom.

Ekkor érkezék vissza a vörös toronyból Ali.

Areza mosolygó volt és szelid, utána két eunuch hozott nagy háti kosárban aranyt és ékszereket. Mindent oda töltetett Eminah lábai elé.

A hölgy örült, kaczagott e kincsek látásán s Ali nyakába borulva, csókokkal köszöné azokat neki s maga mellé vonta a szófára.

— Im a szellemek e kincseket küldik neked, — mondá Ali. — De különös dolog történt ma velem, egy ékszer elgurult a földön, s bármennyire kerestük is, nem találtuk meg azt többé.

Eminah kaczagva, kötekedve felelt:

— Bizonyosan a dzsinek visszalopták.

Ha mondhatta volna neki:

— Rajta ülsz Ali basa.

(Folytatjuk.)

P A R I S I N A.

LORD BYRONTÓL.

FORDITOTTA SZÁSZ KÁROLY.

(Folytatás.)

8.

Gyanuinak a férj, reggelre kelve
Erősítést keres, és hogy ne lelne?
Mindent, mitől félt, bizonyítva lát,
Azok bűnét, és öngyalázatát.
A büntítkot tudó sok szobalány,
Hogy árulással segítsen magán,
Gyalázatot — bünt — mind napfényre tár,
S a nőre vall, nincs mit tagadni már.
Minden körülményt előkeresének,
Mi hitelt adhasson a bün-mesének,
S Ázonak elkinzott szive, füle,
Rosz hanggal, kinnal csordultig tele.

9.

Nem tűr halasztást. Teremében
 Az úr ítélőszéken ül.
 Órei vannak közelében,
 S országa nagyjai körül.
 Előtte áll a bűnospár . . .
 Olly ifjak még! E hölgy — mi kár! —
 Olly szép! s fejére ah, mi vár!
 S az ifju . . . Ah kard nélkül öve,
 Két karja lánczczal összvekötvé.
 Oh ég! Hogy így áll az apa
 Arcza előtt ön magzata,
 Meghallgatni a düh setét
 Véres halál ítéletét.
 S mégis úgy látszik meg nem rendül,
 Bár néma, de nem félelembül.

10.

S némán, hallgatva, sápadtan,
 Várja ítéletét a nő.
 Mi más volt, míg ragyogva ottan
 Büszkén járt e szobában ő.
 Hol büszke volt, ki teljesíthető,
 Boldog a népség, melly követhető
 Parancsszavát, szelid szemét
 S mozdulatából leshető
 Királyi báját, kellemét.
 Akkor ha szeme csak egy könyvet sirt,
 Száz lovag ment, szomjazva hirt,
 Száz kard fénylett hüvelytelen.
 A megsértett hölgy ügyében.
 Most ő mivé lőn? hova lettek ők?
 Ah nem úgy van most, mint volt az előtt.
 Most néma, hallgat a vitéz,
 Mogorva szemmel földre néz,
 Összefont karral, fagyos képpel,
 Mellyben a gúnyt nem rejtheték el,
 Ott széles körben állanak,
 A lovagok és asszonyok.
 S ő, a választott ifju, a ki gyakran
 Tört érte láncsát hősi harcban,
 Ki hogyha egy perczig szabad lehetne,
 Megmentené, vagy meghalna érte.
 Ah ő is, szíve drága kincse,
 Ott áll mellette rabbilincsbe,
 S nem látja, hogy sir könyeit hullatva,

Kevésbé önmagáért, mint miatta,
 Nem látja a szemöld szépségét,
 Melly a homlok haván megy végig,
 S úgy marad rajta fényes árnya,
 Mintha hő csókra hívna, várna ...
 Nem! most olly forrón nehezen
 Nyom a homályosult szemén,
 Melly olly borús, és olly tele,
 Könyűt könyűre ejtve le.

11.

Az ifju is sirt volna érte, de
 A vizsga szemektől nem leheté.
 Elaltatá — bár érzé — bánatát,
 Büszkén emelte föl szép homlokát.
 Bár mint gyötörte lelkét bánata,
 A tömeg előtt mit sem mutata.
 De nem mert nézni a leány szemébe,
 Az elfolyt órák szent emlékü képe
 Büne — szerelme — kinos helyzete —
 Apja dühe — a jók gyűlölete —
 Földi sorsa — mennyei végzete —
 S hát még a hölgyé — oh hogy merje most
 Megnézni a szép gyászlót, bánatost!
 Elárulná följajgó szív-ere,
 Hogy mindent megbánt, a mit mivele.

12.

S szólt Ázo: „Tegnap este még
 Büszkeségem volt nóm s fiam.
 Az álom mára eltűnék,
 Estére végkép oda van.
 S egyedül állok... Hasztalan!
 Nyugodt vagyok. Akárki szintén
 Helyemben úgy tett volna, mint én.
 Nem én vagyok, ki mindezt szétszakasztám...
 Az ítélet kimondva már.
 Eredj Hugó... Most gyóntató pap, — aztán
 Bünöd jutalma vár.
 Könyörögj az éghez, mig nem jó fel
 Az esti csillag és a hold...
 Kisértsd meg!.. örök kegyelmével
 Tán büntetésedtől felold.
 De itt alant, a földtekén,
 Nines hely, a hol mi, te meg én
 Egy órát élhetnénk együtt.

Menj, haláloed órája üt...
 S én meg nem nézem szörnyü véged;
 De te bünös hölgy! végignézed
 Mig... Nem, többet nem mondok! El!
 Menj buja, kéjvágyó kebel,
 Véréted nem én, te ontod el...
 Menj! Láss! s ha ezt túlélheted
 Én megkimélem életed!"

(Folytatjuk.)

A Z U T O L S Ó K Ö.

(TÖRTÉNETI NOVELLA.)

SZATHMÁRY KÁROLYTÓL.

Ki tudná megmondani, hová szállott fel az a temérdek sohajtás, melyet férj vesztett nők, s szüléiktől megfosztott árvák bocsájtottak az égre? Mi lett abból a tenger könyvből, melyet emberek gonoszsága és sorscsapásai sajtoltak az ügyefogyottak szemeiből?... Nyomtalanul enyészett-e el azon sok halálhaj, mely az ördög diadala és gúnykazaja kíséretében hangzott el, vagy volt egy szem, mely jót és gonoszt egyaránt látott, és egy kéz, mely angyalit és ördögöt egyaránt följegyzett az igazság és jó letörölhetetlen gyémántátlájára?... Ha a hit szavai hitelének alá kezd ասնի a kétségbeesés, ha a boldogság felállított reményeit, eszményi alakjait megkezdi dönteni a kétely; ha kifogytunk mind azon okokból, mellyekkel addigi szép álmainkat támogattuk: van még a hitnek egy nagyszerű könyve, mely fölütve áll előttünk, megvigasztal, megnyugtat, fölbátorít: — a t e r m é s z e t é. Az istentagadó ellenében, a csillagrendszer bámulatos egybevágó működéseit, a tavasz virágát, a nyár aranyló kalászát, az ős gyümölcsét mutatjuk fel, s diadaltól ragyogó arcezzal kérdezzük, hogy ki az, ki ezt teremtette, igazgatja, fentartja? Miként nevezed az őserőt, mely napszemeivel néz, villámával sújt, az ég dörgésében s a föld ingásában haragszik?... Ki millioknak oszt parancsot, vagy művészeti gögijében ezreket ragad bámalatra, a rét egyetlen lészakasztott liliumát teszszük elébe, hogy amaz minden hatalma-, minden gazdagságával ez „isteni“-nek nevezett esetével, csak egyetlen szirmát állítsa elé, — s mindkettő pirulni fog. A dicsőségről álmadozónak az elfeledett sirt; a diadal véres szekeren nyargalónak sérült vitézeit mutatjuk be. A táncztermekben enyelgő bálványzott ifjut egykori híresztelt szépségek kiaszott koponyájához, s az évektől görnyedt aggot unokái játékházhoz vezetjük el; — de mit adjunk a jámbor szenvedőnek, midőn végbukása felett a gonoszság lakomát ül; mivel vigasztaljuk a gonoszul elejtett atya sirjánál zokogó fiut, midőn a gyilkos büntetlenül úzi kárörvendő játékeit?...

Elviheted azt a rét patakához, mondhatod neki, hogy a tova pergő csöppeket ujjak váltják fel... Azt fogja mondani: — Ó a mi lepergett nem fog visszajönni többé! — Elvezetheted a tavasz mosolygó jelenségeihez, megmutathatod az ifju erő-

ben diszló virágot, mert csalódását észreveszi, s azon száraz leveleket rakja elébe, mellyek a virulónak tövénél feküsznek, s sohajjal győz meg a felől, — hogy a tavalyi virág nincs többé, s a viruló tölesérek nem ugyan azok, mellyek egy évvel előbb a szellőt illattal tölték el!...

Sirokon járunk; az elbukott nem kél fel többé, az elszáradt virág, az eltemetett hamv egyenlő lesz a földdel.

Igy van ez a természetben alant... s ott fent?...

I.

A „Monostorutca“ ma is egyike Kolozsvár legszebb részeinek. Nem nagyszerű, de csinos palotasor foglalja el különösen a délnek fekvő oldalt s ha a házigazdák neveit kérded megütközve hallanád Erdély legnagyobb történeti neveit, e neveket, mellyekhez annyi dicsőség és annyi gyalázat; oly sok öröm és oly sok fájdalom eszméje van kötve.

Kár, hogy a mi e történeti nevezetességű utcának mint egy kiegészítő része volt; melly a historia emlékeit a hatalmas családok nevei nélkül is tudta: az ódon Monostorkapú nincs többé! A mondat végéről hibázik a pont; a szép házsor nincs befejezve. A szabad kilátás nem mindig gyönyörködtető; ha valakinek meleg szobája falát kidöntének tudom nem örülne neki s a Monostorkapú setét átjáratával, magos kupfödeles- s buskomolyan kongó órájával (melly az országház tetejére tétetett át) szintolly főfeltétele volt az otthoniasságnak. Boldog gyermekkor! én még emelgetém benned a kapu félmázsás szemü lánczeit; mászkáltam falain s órákig bámulám kormos rovátkaikat. A kéz, melly e nép történeti emléket leontá nem ismert pietast s a kor, melly illy emlék-gazdag hagyományt megőrizni nem birt, — nem tudja, mi a kegyelet! Talán azon szent, de nem épen gyakorlati elv alapján tétetett ez, melly a város közép kapuján fölírva áll, hogy:

„Hostis ab insidiis Dominus nisi protegat urbem

Excubiae humanae praesidiumque nihil“ ? *)

A hódítók s mindazok, kik a harc véres szinpadán szerepelnek, vagy annak játékaiban lelik élvezetöket, nem vennék rossz néven, ha e különbenszépmondás elterjedvén, annak mindenhol olly értelmezést adnának, hogy: tehát ontsuk le a falakat. — Tégy, s az Isten is megsegít.

Azon időben melyről beszélni akarok Monostorkapú még teljes épségben állott s a palotasornak sem mai kinézése vala. Az olaszos kinézésű, könnyü erkelyű házak helyett, magas festett fedelű valóságos harlequin falú egy emeletes házak állottak, a csattogó kövezet helyét homok föld boritá; az egész ház elejét elfoglaló függő fa erkelyekre pedig az elébe ültetett hárs, vagy jegenyefák vetettek hűvös, otthonias árnyékot.

A Zsigmond király által kezdett s Mátyás által bevezétt óriás piaczi templomtól befordulólág a tavaszi est búbajós teli holdvilágánál egy ifju lovag lépteit követjük, ki a nesztelen utca hársfa sorai alatt halad végig s a legcsinosabb külsejű házak egyike előtt tétovázva áll meg.

*) „Ellenség leseitől Isten ha nem védi a várost,
Mít tehet embererő, mít tehet emberi ész“ ?

A legutolsó utcagyermektől is megtudhatjuk, hogy ez a Bornemissza-ház, ha a háznak különben is kiváló külsője, csak a széleken koczkás barna falai; a többiekénél jóval nagyobb, bár szeszélyesen csoportozott ablakai — mert az ekkori építészetenél még arra sem volt tekintet, hogy az ablakok egy sorba essenek — s szemérmes szempillákként lehajló födélzete Erdély egyik legizlésebb emberére nem útalnának.

Talán épen az érdekes külsőségek vonzák lovagunkat is e házhoz, mert tekintete többnyire a gyenge világú ablakokon függ s a mellette elpergő sarkantyus csizmák üdvözléseire a csizmadia gyermeközök fülhasító füttyére nem egyszer taszigálására sem figyel.

A setét kapuban, melly minden e korbéli háznak főfő tulajdona — néhány cseléd visong és ácsorog; a lovag nem egyszer indul meg feljők, mintha valamit kérdezni akarna, de közel-érve viszont meglassítja lépteit s elhalad orruk előtt.

Nincs kétség benne, hogy az ifju nem egyedül a külfalakat akarja látni, hanem a ház belsejét is örömezt meg szemlélné, azért előzzük meg vágyait s lépünk egy 16-dik századi erdélyi úrilak belsejébe.

A kapu mint említők sötét és olly törpe, hogy egy becsüléssel rakott szénás szekeret semmi áron be nem lehetne hajtani rajta. Két sarkán azon kerék, többnyire páros növési molasse-kövek óriás gömbjei, melyeket a „Felek“ hegyei között találunk, s melynek példányait Kolozsvárt ma és minden utczasarkon láthatni. A falak nehézkes-tömörek, bolthajtásosak s a kapualja az épület szélében is kiterjedő nagy tömege miatt folyosónyi hosszúságú, talán ezért is veszi be olly nehezen a világosságot. A földszint elején nagy vasas ajtók vannak a háttérben konyha cselédházak és istállók láthatók.

A lépcső fokai azon mész tartalmu fehér kőből vannak, mellyekből ott ma is igen szép serköveket faragnak — de olly meredeken egymásra rakva, hogy míg az ember egyikre fölhág, a harmadikat csak nem orrával érinti. A menet itt is törpe és olly setét, hogy a vas gyűrűk által tartott kötélrét segítségével nélkül járattan ember szüntelen nyaktörésnek van kitéve. Az egész lépcsőtekervény olly nagy helyet foglal el, hogy ma annyi helyre emeletes házat építenének.

A folyosóra érve setét képekkel találkozunk, mellyekről a gyér világításnál nem hogy azt lehetne tudni kit, mit ábrázolnak, hanem azt sem, hogy vajjon vázsonra vannak e festve, vagy egyenesen a falra. A folyosó hátulsó része a fehér cselédség és hálósobákba vezet, azért arra ne is fáradjunk, hanem lépünk be a magas templomhoz illő kétszárnyú tölgyajtón, mellyhez képest a jobbra balra nyilók egérlyukaknak tetszenek.

Az előszobába akár ne is léptünk volna. Az egészben egy pár nehéz lóca s a alak mellett nagy vadgalamb színre festett almárjomok, mellyek olly magasak, hogy a bolthajtást látszanak tartani. Innen csak egy az előbbihez hasonló ajtó vezet beljebb, a homloképület felé, azért tétovázás nélkül benyithatunk.

Ah! a család szent tűzhelyéhez értünk. Minden mutatja, hogy egy a nagytól elzárt kis világ terület föl előttünk egy új ország fejedelmével és alattvalóival.

Az elég tágas terem közepén nagy nehéz ebédlő asztal áll, de fölterítetlenül. Szemben az ajtóval a két ablak között csigákkal cifrázott üveges pohárszék, nagybecsü és szent ereklyéje a családnak, melly még az öreg Bornemissza Jánostól II.

Lajos gyámnokától maradt s darabokban szállítottat Erdélybe. A falak mellett néhez bőrvánkosú székek állottak, meg egy fővény órát tartó márványasztal.

Az ebédlőtábla mellett kis magas karosszékekben gagyogó, szép kövér gyermek ült; a mi kezébe akadt mindent szájához akart vinni s ha elvették tőle szitkozódott valami csak általa értett nyelven. Pesztonkája nem sokat ügyelt reá, de annál többet mondani valója volt egy természetes csatlósnak, ki a pohárszék mellett tányérokat töröltgetett.

Ez alatt a kis hét éves Mária öccse elébe az asztalra darab fácskákból szörnyű tornyokat rakott s mikor készen volt egy kis pálczát adott a kis Kálmánnak, a mivel leüsse; — mikor aztán ledölt úgy nevettek mind a ketten, hogy a köny csorgott kis szemeikből.

Az alatt Gergely úr komolyan nyargalt egy hosszú mogyoró paripán egy kis pléhkarddal szüntelen ütlegelve sovány gebéjét, mire aztán az is — vagy is inkább ő maga nagyokat ugrott. A lovaglás célja mindig a márványasztal volt s valahányszor oda ért a fővény órát mindig megfordította.

Észrevette e status-esint a csatlós, s midőn egyszer épen újra meg akarná fordítani, egy ezüst kanállal jót koczintott az urfi körmére.

Nem is kellett több, Gergely ur felnyitotta rózsaszáját s megindult az „apa szobája“ felé, reácsimpolygózva a nem számára készített magos kilinesbe.

Marci csatlós sem vette tréfára a dolgot, hanem kapott egy darabka mézes kalácsot, s midőn Gergely ur épen egy új trióhoz akart fogni, szájának kellő calibert adott, begyurta a töltést, úgy hogy a hang rögtön elakadt, s a sirás szuszogássá változott.

Erre csakugyan megnyílt az ostromolt ajtó, s kilépett Bornemissza János, egy magas szabályos arcú negyvenes úr daliás tartással katonás feszes, bár háziisan egyszerű öltözetben.

Azon megrettenés, mely a háziur kiléptét követé, mutatta, minő tiszteletben, mondhatni félt felsőségben áll családja előtt.

— Nos mi baj? — kiálta az ur a kis Gergelyt magához emelve — megütötted magad fiam? No ne busulj, Marci megveri a földet, mért ütötte meg Gerót.

Gergely urnak teli volt a szája mézeskalácsal, azért semmit sem szólhatott, s Marci kapva ez alkalmon, átvette a felelet terhét.

— Itt kapkodott nemzetes uram — a mézeskalács után, s úgy esett orrára.

— No ne sirj fiam — mondá az ur a még mind ékesszólástalan gyermek arcát megesippentve — máskor ne essél el.

Ezzel végigment a terem hosszában, s benyitott az átelleni ajtón neje szobájába.

Viszont egy kedves családi kép! A szoba butorzata fénytelen, de izléses. Pár alacsony, széles kerevet, néhány kényelmetlen támlásszék, két törpe koczkásan rakott és többféle hajlatu szekrény, mellyek tetején néhány porcellán eszéze és korsó díszelgett, e korban még nagyra becsült ritkaságok. A falon csak három családi kép függ. János a királyi gyámé, szigorú arczával, setét öltözetben, kardmarkolatjára fektetett kezekkel; Gergely diák, Eger hőseé, kit mintegy negyven éve fojtottak a Bosporusba; végül a váradi püspök II. Jánosét, ki alig tíz év előtt halt meg.

Az egyik kerevet elé tett kerek asztalkán kettős lobogványu lámpa mellett két nő ül, két mindenben hasonló virág, de különböző korban, egyik őszszel, másik tavaszszal, egyik hervadó, másik fakadó, mint Valeria és Volumnia.

Varrással foglalkoznak; oly boldognak, oly zavartalan otthonosságban érzik magokat az anya és leány.

Eleven tűzü setétkék szemek, gazdag fekete haj, melyet még az összetartó zsineg is alig bír; tökéletes római idomu orr, de hegyes szerelemgödröcskés áll és kissé teljes ajkak élvonalai azon kedves arczu, liliumtermetű angyalnak, ki varrója mellől fölpattanva atyja elébe sietett. Az idősb nő szinte megszűnt varrni, s mosolygó arc-, de a lámpa fényén át, kémlő pillantatokkal nézett férje felé, hogy láthassa haragos-e vagy szomorú? Mert ettől függött az egész család jó vagy rossz kedve is.

— Na most csókolhatsz is kezet kis bohó! — szólt vidámon Bornemissza, — mert éppen rólad végeztünk; Józsika István volt nálam.

— Hát mi baja ennek a tanácsurnak a mi Juliánkkal? — kérde fölállva és megütődött arczezal Bornemisszáné.

— Hát csak annyi — felelt leánya arczát megcsipentve Bornemissza — hogy János öccse szemet vetett a kis Julisra, s én bizon jónak is látom; a fiu ügyes, már is gazdag bátyja a fejedelem kegyence, egy szóval Juliska örülhet, ha mind Józsi-káné köti be a fejét.

Bornemissza szavára a Bornemissza házában soha sem volt ellenmondás. Vannak családfők, kiket önkörzetök, ön családjok tesz zsarnokká. Ez leginkább akkor történik, ha a nő, kit Isten mellé rendelt, a férfinak alárendeli magát, vagy a sors, a férfi vadsága vagy körülmények által alárendeltetik. Az illy nő félni és nem szeretni tanítja gyermekeit is, vagy az illy férj félelmet önt a szerelem helyett nejébe. Pedig e határtalan hatalom birtokosa később igen-igen szerencsétlenné válik. Házánál egyedül neki van véleménye, neki van akarata, de egyszersmind egyedül viszi a családélet felelősségi terhét is a vész óráiban, nincs kihez folyamodjék, — neje, gyermekei megtanulták az ő fejével gondolni, az ő lelkével határozni; és végre éreznie kell azon igazságot: hogy kit ő! félünk, azt nem szerethetjük igazán. Jaj a férjnek, ki nejét rettegni tanítja!

Itt azonban nem volt ez az eset. Bornemissza mindenkor nyájas szeretetteljes volt nejéhez, gyermekeihez. De neje a szegény gyöngé nő, kit alsóbb körből emelt magához, s ki férjét országszerte bámulva, dicsőítve, tisztelve látta, soha sem tudta levetkezni az imádattal vegyült szolgálai tartózkodásnak azon nemét, mely magát a férjét is boszantá.

A kérés kimondás előtt teljesítve, a gondolat fogamta előtt eltalálva a család egyik fejétől másika iránt az egésznek a többi létrésznek még nagyobb indokot adott s hol a nő tartott valamitől, gyermekei féltek s a házi családtság reszketett.

Most is a mint akarát ki mondá neje jóváhagyólag bízottatott fejével s Juliával bár falfelhérre s viszont biborvörössé lón, egyetlen szó nem jött ki ajkain.

Szegény kis leány pedig mást szeretett!... szeretett szűz lelke teljes erélyével, az első szerelem lángban álló országával. De hisz' ez titok volt, még anyjának sem mondott titok, melyet Isten és két szív ismert, az egyik bent a házban a két dobogó hóhalmoktól fedve a hallgató száj lakatja alatt s a másik kint a hársfák között dobogott vággyal repesve azon a ház felé, melynek falai ott fent a másik meghajlását csaknem megtörését látták!..

Bornemissza babonás ember volt, ismerője ugyan a nemes érzelmeknek; de fogékonytalan már a gyöngéd indulat nyilatkozatok ellenében. Leánya hallgatását

szüies szeméremből eredetnek hitte, azért kezét végig vonva gazdagfényes hajzátán, mintegy ingerkedve kérde.

— Nos nem tetszik-e a választott, nem csinos fiu-e a vőlegény? . . .

Julia, anyjára nézett, s midőn annak arca a legálázatosabb önmagadás vonalainál egyebet nem látott: elfojtott, alig hallható hangon mondá.

— Tetszik. . . .

Alig lőn vége e jelenetnek, midőn az ajtó kitérült, s belépett ugyan azon ifju, kit a ház előtt sétálni láttunk: — Boeskey Endre. Közép természetű szőke ifju, világos gesztenyeszín hajjal, ugyan olly színű bajusz és szakállal. Kék szemeiben annyi jóság és szelidség feküdt, hogy arca a férfias kifejezésű homlok és szemöldök nélkül, bátran elfogadható lett volna nőareznak.

Julia egy szék karjába fogódzott; arczáról eltűnt az élet a pir, ajkai halványok és reszketegek voltak, mint két, széltől összevert ezüst nyár levél játéka.

— Nos öcsém — kiáltá vidámon és kezet nyujtva az öreg úr, — jössz-e velem a törökre?

Boeskey ép olly habozva nézett most Juliára, mint ez pár perczcel előbb anyjára; de midőn az esdő pillantás helyett mellyeket várt, lesütött szempillákat látott, ingatag hangon mondá:

— Elmegyek bátyám, elmegyek. . . . Hát mit is csinálnék itthon? . . .

Juliával felfordult a világ; ugy érezte mintha szemei előtt lángtenger folyna el, s csaknem öntudatlanul, bár minden nesz nélkül ereszkedett székébe. Szemei lecsukodtak, s arca keleti gyöngy halványságu vala — bár ki is halottnak tarthatá.

A szerető szemeit nem kerülte ki e változás; még bizott, még hitt a szerelem Istenében.

A csendet viszont az öreg úr töré meg, ki még egyszer megszorítván az ifju kezét, megszólalt.

— Számolok ígéretedre öcsém, — de most meg engedsz, hogy az asszonyokkal hagylak. Az elindulás napja közelg, s addig olly sok tenni valóm van még. . . . Ezzel eltávozott.

— Az istenért Julia — kiáltá közeledve Boeskey — talán valami baja van?

— Óh semmi — felelt könnyelt szemeit felnyitva a leány — egy kis szédülés forma fogott el, de már mindennek vége van. . . .

— Igazán — szólt felugorva helyéből Bornemisszáné, — mindjárt hozok számodra az én levendula spiritusomból, az tudom helyre állit.

— Óh ne fáradjon jó anyám — mondá Julia, de anyja, egy: „csak bizd rám“ mondással, vette a kulcsokat, s eltávozott.

A szobában csend lőn, Boeskey Julia előtt állott, s ugy látszik, várta, hogy meg fogja szállítani: de miután ez nem történt, s tekintetét a leány kerülni látszott, ő nyult a kis hókéz után, s megfogva azt, gyöngéden kérdezé:

— Juli! nem szeret többé, hogy rám sem néz. Julia!

A leány lelkét e sok visszás érzelem erélypontjára emelte. Elgondolá, hogy mit fogna kedvese érezni, ha atyja határozatát elmondaná, s ugy hitte jobbat teend, ha hűtlenséget színelve, a lovag lelkét megvetésre birhatná. Ugy de tettét jól roszul mégis indokolni kelle, azért egy eszme villanat után szárazon mondá:

— Ön rendelkezett életéről, s a nélkül, hogy Juliát megkérdezte volna, csatára ígérkezett; — mostantól kezdve én is e jogba léptem, s valamint azt a Boeskeyt,

ki ígérését visszavonná, nem becsülhetném: e tettét megbocsátani nem tudnám soha.

Az ifju megütődve, szoborként állott előtte. Ily szavakat Juliájától nem hallott soha, soha sem volt illy okos, illy hideg irányában. Átlátta, hogy itt valaminek kellett történni, s a szerelem gyanu s természete azt sugá, hogy Juliája bizonyosan mást szeret. Ez büszkévé tette őt; elmondhatta volna, hogy hisz a határozatot Julia lesütött szemeiből várhatta volna; hogy hiszen ha igazán szereti, a harcnak nem közvetlen következése a halál, s talán még szebb lesz babér árnyékában a szerelem.

De hallgatott; szerelemnek egyetlen halálos ellensége van: a szeretetlenség — ezt nem bocsáthatja meg soha.

— Tudom, hogy ez nem ok Julia, de kegyed ürügyet keres — és ez elég. Mi utószor látjuk egymást; azon jogok és ígéretok, mellyeket egymásnak kölcsönösen adtunk, e perc óta feloldvák. — Isten kegyeddel!

S a lovag a nélkül, hogy Bornemisszánét bevárja, eltávozott. Midőn az anya belépett, leányát ájulva lelé, s valóban hasznát kelle venni a hozott orvosszereknek.

(Folytatjuk.)

SZINMŰIRODALMI LEVELEK.

SZILÁGYI VIRGILTÓL.

II.

Mult hó legvégén Hamlet került a szinpadra. A nagy drámairónak legsajátosabb teremtménye.

Azon irányeszménél fogva, mellyet leveleim írásában magam elé tűztem, szabad legyen Shakespeare életírásából, és ama kölcsönhatásról, melly föllépésének kora, életviszonyai s irodalmi munkássága közt észrevehető — némieket előrebocsátva emlékezetbe hozni.

Shakespeare William több testvérei közt a legidősebb 1564. april 26-kán kereszteltetett meg; születésének napja sehol sem maradt följegyezve. Atyja John, stratfordi keztyüs és a legjobb módu polgárok egyike; anyja Arden Mária, az előkelő Arden családból, melly rokonsági összeköttetésben állott a Leicesterekkel.

Shakespeare öntudatos cselekvésre ébredő fiatalságának legelső élményei mély s egész életére kiható benyomásokat tettek kedélyére. Tizennégy éves korában, tehát olly korban, midőn a képzelő erő nagyon termékeny, minden kiváló természetnél, gazdag remények előállításában s egy fényes jövő ígérétében, és midőn egyszersmind a szenvedélynek uralkodó eleme felviharzik a helyett, hogy megadná magát az életcsapások hatása alatt — e korban tehát, lehanyatlott atyja szerencséje. Mesterségével felhagyván, eladosodott, s javait lassanként eladogatta.

Most Sh. mélyen sülyedt a könnyelműségben, és midőn némelly angol író mindent elkövet, hogy Sh. fiatalágáról elhárítsa az erkölesi homályt, ez a nemzeti büszkeségben némi mentséget találhat ugyan, de az igazság rovására történik; habár az ismeretes vadlopási tény, mellynek következménye lön állítólag a Londonba való menekülés, kevés színével bir a hihetőségnek.

Alig volt tizennyolcz éves, midőn megházasodott, de könnyelműségét ez legkevésbé sem ellensúlyozta, valamint, úgy látszik azon csapás sem hatott különösen komolyabb irányban kedélyére, melly családját mindjárt a következő évben érte, midőn 1583-ban Eduard az Arden család feje, Leicester gróf gyűlölsége által felség-sértési vádba kevertetvén lefejeztetett.

Kénytelen volt Sh. a nyomor ellen iskolatanítótságban keresni menedéket, és ha több nyelvekbeni jártassága teljesen bebizonyítva nem volna is, e körülmény legalább is az ókori történetekben jártasságára mutat, melly azon időben a vallás mellett csaknem egyedüli tárgyát képezte a tanításnak. Egyébiránt munkáiban, e műremekekben ittott előforduló történelmi, de kivált földirati baklövések alig mutatnak egyébre, mint arra, mi a történetírásból eléggé tudva van úgy is, hogy az ő korában még a tudományok — összehasonlítva a jelen fejleményekkel, nagyon is szűk körben mozogtak.

Mi ok, s mi czél vezette őt Londonba? Még földerítve nincs. Erejének önértetével vágyott a nagy világba, miután fenéig üritvén a szenvedélyek poharát, ismerte az életet és az embereket? Vagy sorsán s szülőinek sorsán akart könnyíteni? Vagy a színművészet iránti vonzalom ragadta őt? bizonytalan. Egy tekintet könnyelműségeire, s későbbi színészi középszerűségére legvalószínűbbé teszi, hogy erőtől és vágytól dagadó kebelével, de a jövőnek csak homályos reményeivel, körvonalzatlan célokkal ment a fővárosba.

Midőn Statfordot oda hagyta, 22—23 éves volt. Londonban szabad életet élt, mint egy nőtlen ember, könnyelműségeit folytatta; és olykor meglátogatta otthon hagyott családját. Pár év mulva találkozunk vele, mint egy színésztársulat tagjával, és később színműveivel fellépvén, részvényes tagja lőn azon társaságnak, melly Burbadge igazgatása alatt — a Globe színház felépítettvén — azt 1595-ben megnyitotta.

E korszakba esik ismeretségének kezdete barátjával és jóltevőjével Sauthamton gróffal, ki nála néhány évvel volt idősebb. Sonettjei, mellyeket hozzá irt megbecsülhetlen pszichologiai értékkel bírnak, mert midőn egy részről ez összeköttetés bensősége mellett mutatják milly ovatos volt Sh, nehogy e tisztán baráti, de mély titokban tartott viszonyt bármelley hiusági előnyök igénybe vétele által kockáztassa, más részről világot vetnek szellemi fejlődésére, s nemcsak azon fokozatokat lehet bennök felismerni, mellyek irodalmi működésében az utánzástól eredetire, idegenes izlésről a tisztán nemzetire való átmenetelt jellemzik, hanem különösen látjuk, milly óriás nagyságban emelkedett ki a szellem és az erkölcsi ember Shakaspeareben, miután túl volt első fiatalságának, nem egyszer diadalt nyert kísértésein, és kiemelkedett olly gazdag zsákmánnyal az élet és világismeret megmérhetetlen országából, mennyinek megszerzése csak egy zivataros élet legkülönneműbb, a legroszabbtól a legjobbig a legrutabbtól legszebbig terjedő érintkezései mellett lehetséges.

Burbadge földije volt és barátja, e mellett a legjobb színészek egyike. Általa voltak személyesítve Sh. legjobb, legnagyobb, s legtöbb művészi tökélyt igénylő szerepei: Hamlet, III. Richard, Lear, Shylock, Romeo, Othello, Brutus, Macbeth, Pericles s a többi mind, míg maga Sh. csak kisebb szerepek adására szorítkozott, színészi középszerűségének tudatában. Ő adta egyebek között Hamletben a meggyilkolt atyának szellemét.

Drámairodalmi működése épen egy századnegyedig (1590—1615) tartott, és aztán mint egy égbe nyúló tűzoszlop, mellynek elfogyván lángja, a ponton honnét

egy világrészt megvilágítva fölemelkedék, ismét kiálszik — visszavonult Stratfordba; kevés időt tölte egy orvoshoz nőül ment Susánna nevű leányának ápolása alatt, s a szikra 1615. ápril 23-án kialudt.

Shakespeare óriási nagyságát csodálva ne gondoljuk, hogy pályája fényes volt, méltó nagyságához, és őt azon, egy nemzet közelismerése kísérte.

A színpad melly Angliában a 16-ik század elején még alig birt nagyobb tekintélyvel, mint korunkban a vásári sokaságot gyönyörködtető bábjátékos, s mellynek tárgyai kizárólag kacaját gerjesztő rögtönzések, a jobb izlésre nézve nem igen élvezetes bohozatok és silány vigjátékok lévén, csak a nép legalsó osztályai által látogatatték, — VIII. Henrik uralkodása alatt egyszerre beavatkozott a kor küzdelmeibe; a protestantismus terjesztésének szolgálatába állott a katholicismus ellen szórt gúnynyilaival, és ez által felkelté ellencit. Már Henrik, az egyházalapító Henrik, kénytelen volt a színpad túlságait, hogy a panaszokat némileg szüntesse — megszorítani, s Mária alatt a katholicismus tulnyomósságra jutván, az egész országban minden színház bezárattott.

Igaz ugyan, hogy Erzsébet trónra léptével a színészet felszabadított bilincseiből, de e felszabadítás még sokáig nem eszközölheté azt, hogy elnémuljon az előítéletnek szózata, melly a színművészen közönséges bohócnál, munkakerülő naplopónál, a színműróban pedig közönséges pasquil-készítőnél egyebet látni vonakodott.

Még ekkor a drámairók közül egy Greene, egy Gosson, későbbi éveikben bűnbánó lélekkel tekintettek vissza az írói pályára, mellyet végre odahagytak, mint a 14-ik század hősköltői, azon lovagok, kik hanyatló korukban vallási szent kötelességnek tarták jámbor dolgokkal foglalkozva, vagy zarándokolva vezeklést tartani kárhuzatos működésük miatt.

Midón Sh. fellépett, a drámai művészet virágzása sem irthatá ki az előítéleteket, és folyvást védelemre volt szüksége üldözés, fenyegetés, megvetés ellen. A színészet nyereséges lón a színészre nézve, de egyszersem még mindig szennyfolt, melly kizárta őt a társaságból. A színműró pedig szegény maradt a színész szolgálatában; vele együtt megvetve, a nélkül, hogy osztoznék nyereségeiben.

Shakespeare geniusa meghódított egy főnemest, és ez őt személyes barátjának merte nevezni; ő azonban igen jól tudta, miszerint a barátság illy egyenetlen rangúak között nem igényelhet magának szabadságot, hogy egy színész magas pártfogójának baráti érzelmei felől a világ előtt tudomást vegyen, akkor midón még például a londoni lordmayornak meg nem engedte a színházba menetelt hivatali magas méltósága.

De tulajdonkép mi lehetett oka, hogy Shakespeare magas szelleme sem volt képes változtatni a dolgon, és remekművei nem egy világrész általános tapsait, hanem mindössze is helyszerű tetszést és vagyonállapotának némi gyarapodását eredményezték?

A történetírás erre megfelel.

Nem sokkal később alig 60 évvel Sh. letűnte után, midón XIV. Lajos korában a színészet annyi alkalmi kiténtetésben, olly kitűnő pártfogásban részesült Páris és Versailles falai között, midón a legmagasb rangúak művészetpártolási negélyből igényelték mintegy, hogy a coulissek titkainak részeseivé legyenek; a színészi pályára nem tekintettek megvetéssel; a művész előtt megnyiták a szőnyeges termek, szinte

nem találunk még ez osztályban a köztisztelet által megszilárdult önbecsülésnek határozott nyomaira. A közélet bő táplálékot nyert országos, politikai vagy vallásügyekből, és a közszellem nem karolhatta fel a művészet érdeket, a nagy többség véleményében a színészet azért még igen alanti fokra juthatott csak.

Shakespeare korában a művészetnek semmi kedvező behatás sem adhatott kedvező lendületet; és e mellett ezen korba esik Anglia nagyságának kezdete.

Erzsébet uralkodása alatt megszilárdult a nép vallásos önállósága; alapja vetetett a birodalom politikai jelentőségének és jövő tengeri nagyságának. Medina Sidonia a győzhetlen spanyol tengeri had vezére egy roncsolt hajón menekült a veszélyből. Spanyolország világhuralma megtörve. Anglia ipara s kereskedése gyorsan emelkedett. Erzsébet halála után Skotia egyesül Angliával és a szerencsés gyarmatosítási vállalatok már kezdetben észrevehetőleg emelték az ország gazdagságát.

Pezsgő közélet, nagyszerű vállalatok mindig háttérbe szorítják az irodalom és művészet érdekeit. Úgy történt most is és a nagy dolgok közt megoszlott érdekekből a színészetnek igen csekély rész jutott.

Ez alapon lehet magyarázni milly kedvező volt például Németországban a mult századbeli írók helyzete, midőn a nemzeti élet egyéb ágai letöredezve hevertek a porban; a szellem hódításait egyéb érdekek versenyző tevékenysége nem zavarta meg, és az egész népeletet irodalmi mozgalom töltötte be.

Ebből magyarázható, hogy míg Shakespeare neve mozgalomteljes korában olly kevésbé volt ismeretes, miszerint felőle, mint ki van mutatva, az egykoru Bacon, a bölesész, és korának legtudományosabb, legszélesebb világismerettel bíró férfja is csak igen keveset tudott, utána pedig Ariost, Tasso, Racine, Moliere, Göthe, Schiller neveit már életökben gyors szárnyakon vitte a hír s terjesztette ki az europai világ fölött. És nem lehet mondani, hogy ezt a közlekedésnek csak korunkbnn tökélyesült eszközei: a vasutak, gőzhajók, telegrafok eszközölték.

Shakespeare kevés munkája jött sajtó alá életében. Közönségének tapsai elhangzottak a színész szavával; koszorúi elhervadtak.

Csak hét évvel halála után (1623) adták ki drámáit a színészek. Nehány év mulva jött a másik kiadás, és aztán elhalt híre is. A polgárháborúk alatt Angliában a színházak még egyszer bezárattak.

Midőn az irodalmi tér általánosan viderabb életet nyervén a 18-ik században Angliában is elő kezdették keresni a régibb irodalmi műveket, csak ekkor támadt fel Sh. neve s munkái — minden évtizedben új kiadást értek; a nyilatkozó vélemények azonban sokáig a francia izlés hatása alatt irattak, és Voltaire ezen izlés Pythiája még olly nézetet nyilvánított, miszerint Shakespeareben a természet a legnemesebbet és legnagyobbat egyesíté minden legrutabbal valamit csak a szellem nélküli darabosság bélyegéül lehet tekinteni.

Mi Hamletet illeti, Sh. e sajtóságos szomorujátékáról sokan értekeztek a legtüzetesebben. Tieck, Schlegel, Ulrici, Wehse, Gervinus, s hogy másokat mellőzsek, legközelebb egy egész kötetet irt Eckart.

Az értekezők nagy része, s ezek közt mi legkülönösebb, a legutóbbi is mélyen bocsátkozott a darab jellemeinek leírásába, elemzésébe s összehasonlításába, a nélkül hogy határozott lépés történt volna a dolog lényegére nézve, arra nézve t. i. hogy a mű tragikai sulyja határozottan kijelöltetvén e részben egy közös megállapodás adjon helyt az eltérő, sokszor ellentétes véleményeknek.

A legújabb időben, különösen Wehse s Gervinus igen sokat tettek a tévedések kiigazítására, s helyes irányba vezették a nézeteket. (Vége köv.)

NEMZETI SZINHÁZ.

⊙ **Heti sorozat** jan. 1-től 7-ig: Czigány népszimű. — Az élő arczkép vigj. — Haramják op. írta Sbhiller után Maffei, zenéjét Verdi. — Egy pohár viz; vigj. Scribetől. — Alvajáró; op. — Viola népszimű 4 felv. B. Eötvös J. regény után írta Szigeti. — Két Foscari; op. Kaiser-Ernst asszony mint ujon szerződött tag első fellépte.

TARKA KÉPEK.

IRODALMI ROCOCÓK.

Következő báli hirdetményt ajánljuk mind azok figyelmébe, a kik a farsang folyama alatt hasonlókkal foglalkoznak. E jelentés nem költemény, hanem valódi szívből fakadt felhívása az érző emberiséghez egy becsületes, de megszorodott szívű kolozsvári vendéglősnek:

Polgári bál jelentés. Januarius 16-dik napján 1842. Midőn ismét magamévá létem után óhajtvá várnám a vidám és hymen rózsza kötelével sok boldog párokat egybekötő farsangot, hogy örökké lelkem forró hevével ölelt kedves polgártársaimnak polgári bál adásimmal egy néhány kellemes estvéli időtöltést szereznék: ime 41 évek szép lefolyta alatt minden kedves és kedvetlen viszonyaim közt hozám tántorithatatlanul hivő nőmet — éltém segéd angyalát — akkor ragadák el a senkinek kedvezni nem tudó bús párkák érzékeny szerető karjaim közül, s tudtomra adák egyfelől azt, hogy nem sokára eljő az én estvém is, hol fáradságim majd ő mellé végálmra rengetendi, más felől azt, hogy gyakran a várt öröm rózsás leple alatt szívzaggató keserűség, s gyász fátyol van elrejtve. Ha azért valaha szükségem volt enyhet s szívnyugalmat keresnem, most arra a legnagyobb szükségem van: mit csak is úgy találandok fel, ha szeretelt polgártársaim, és sok tisztelt más jó akaróim kezét fognak abban, hogy adandó polgári báljaimat jelenléteikkel díszesítsék, s az által azon sok vig és örömdús estvék helyett, mellyekkel nékem 18 évek lefolyta alatt szerencsém volt kedveskedni, e jelen farsangon egynehányal vissza kedveskedjenek; különben a magány és unalom kedvetlen vendégek képesek lesznek házom egy gyász kriptává változtatni, hol multat siratva, jelent keseregve, jövőt rettegve boruljak a bánat gyászos karjaira. De bizván abban, hogy a barátságos jó szívek nyomor és keserv idején be bizonyítandók, előre vidító és kecsgettető reménnyel várom számos vigasztalóim becses megjelenteket. Jól tudom ugyan én azt, hogy egy nyomor sincs e földön csak magára: jól tudom azt is, hogy a ki boldogtalan, mindenütt megvan vetve, s ezek szerint kevés vigasztalásra számíthatnék: oh de midőn másfelől az üdvezítő hit mennyei sugárlásából hiszem azt is, hogy a szeretettel teljes gondviselés a keserűség poharát is nektár édes illattal tudja vegyíteni, már így ismét vidám remény tűn föl kétes ábrándjaim felett, melly azt sugja csüggedt szívemnek, hogy az én szere-

tett polgártársaim számos megjelenésekkel bánatos óráimat annyira, mennyire azt fájdalom nagysága engedi, felejtetni fogják. Azonban megengednek jóakaróim, hogy a vidám bál jelentés helyett szinte egy szomorú jelentéssel szállítom fel magam iránt. A keserű szivből nem ömölhet méz : a halál illatu bús ciprus nem terjeszthet maga körül rózsá illatot.

Egyébiránt kitűzött kevés számu polgári báljaim fognak tartatni külső farkas utczában a kanyó háznál; holott is fenyőfákból lesz szép séta hely készítve, szomorú mint az én lelkem, a vidám sziveket pompájával még is elragadó, s örömet gerjesztő, mint egy andalító regény.

Báljaim lesznek hushagyóig Vasárnap és Hétfő napokon, s kezdődnek estvéli 8 órakor, egy személyre 40 kr. v. cz. bémenti díj mellett. A zene jó rend, és köntösökre való ügyelet jó móddal lesz ellátva : Válogatott hideg sülték, forró-páncók, csemegék, és szükséges hideg meleg italok a legillőbb áron fognak adatni.

legalázatosabb szolgálók Tordai Héér György.

Asszonyok imádsága.

Ezen imát a szent Klára Augustinus szerzet Ábrahám nevű tagja készíté 1697-ben. E könyörgést 1791-ben annyira megkedvelé egy Berlieni kereskedő, hogy esténként térdenálva mondatta el nejjével; míg végre ez imának naponkinti ismétlését úgy megunta vala az illető feleség, miszerint törvényszék elé vitte ez ügyet, holott is férjétől elválasztatását megnyeré.

Mindenható ur Isten! ki az asszonyi nemet csontból formáltad, add azt a kegyelmedet nékem, hogy sem uramhoz, se másokhoz ne legyek olyan kemény mint a csont, engedetlen, megátalkodott, nyakas, és én fejem után járó. Légy kegyelmes édes istenem az én asszonyi erőtlenségeimnek, s fordítsd el tőlem a velem született vakmerőséget, belém rögzött gyanakodást, álhatatlanságot, a kevély gondolatokat, fölgerjedt képzelődéseket és a rendetlen kivágásokat s kívánságokat. Ments meg már valaha a módik és hajtornyozások bolondságától; ne legyek továbbá is nevetség tárgya az okosoknak. Tégy vigyázóbbá a mások jó hire neve megsértésében, és őrizd meg nyelvemet a szóhajtástól az asszonyok gyülekezetében, s kivált a fecsegés és sutogás viszketegetségétől a te templomodban; szemeimet pedig az ide s oda kandikálástól. Adjad azt a malasztodat, hogy másokhoz, kivált az én jó férjemhez, kit a te mennyei gondviselésed ingyen kegyelemből urammá rendelt, hamis, csalárd és álnok ne legyek, ne viseljem magamat hozzája kedvetlenül és durczásan; az ő barátit és barátneit csendesen és keresztényi szeretettel lássam, ne morogjak zörögjek nappal a házban mint egy gonosz lélek, és éjjel adjak csendes nyugodalmat az ő ellankadt érzékenységeinek; minden házi dolgot vigyek és vitessek véghez, s hagyjak menni szép rendel és becsületesen. Adjad oh uram, hogy legyek mindenben józan és becsületes, szelid és engedelmes; csendes és hallgató, hiv és állhatatos, kegyes és tűró, szorgalmas és otthon ülő; igaz és egyenes, jótevő és háládatos, jámbor és alázatos. Nem az én akaratom legyen meg uram, hanem a tied, s az én uramé mindenekben. Őrizd meg végre, hogy ne kívánjak nagyobb lenni az én uramnál; ne creszd az én nyughatatlan eszemet arra az ördögi gondolatra, hogy nálánál jobb urat érdemeltem volna, mert ő reája sem vagyok méltó, és az ilyenek nem egyebek, mint pokolbeli sugallatok. Ments meg oh édes Istenem tőlük! Adjad utóljára uram

Isten, hogy ne tartsak e világon semmi olyan drága kincset, mint az uramat, és őt halálomig megtudjam becsülni. Amen.

Szent Jóbi Szabó László végrendelete a rózsához.

Piros rózsá boltozatok.	Legyen sirom alattatok, Ha elérem halálom.
Hullott rózsák levelével	Nyugtassa porom békével Ama jőtevő álom.
Ugy is ha volt vig életem	Rózsák nektek köszönhetem S homályos árnyotoknak.
Most is életem vége felé	Ha mindenbe unok belé, Örvendek látástoknak.
Rózsák! mellyeket szeretek	Nyugodjék porom köztetek, Ha eltakarítottam.
Árnyaitok nyugalomban	Álljon sirhalmom magában, Ez végső akaratom.

KÖZLI BERNÁT GÁSPÁR.

AZ OKOSABB ENGED.

A fiu megnőtt hosszú lett mint egy nádszál és e mellett tanulmányait bevégezné, sőt azután még pár évet pihenésképen eltölte otthon, végre így szól a mama nagy reményü csemetéjéhez.

— Na kedves fiacskám itt az idő, hogy hivatali pályára lépj. X tanácsos olly kegyes, hogy bureaujába vesz gyakornoknak. Holnap beálltalak.

Be is állította szépen és a fiu béketűrőssel várta a munkát. Egyszer aztán jó a tanácsos kezében egy jelentés fogalmazványával, melly tele volt törlésekkel, kereszttül húzott, vagy márgóra irt szavakkal és igazításokkal.

— Tessék ezt leírni így a mint van szóról szóra.

A fiu hozzá fog a körmöléshez, és pingál egy óra hosszant. Ekkor aztán viszi a leirt jelentést principálisának. Ez nézi a jelentést, aztán nagy szemeket mereszt reá, megint a jelentést, megint őt, s végre ingerülten szól —

— Maga számár!

A fiu vállat vonit s nagy szomorúan haza megy. Elmondja mamájának a történeteket, s előadja, hogy miután ő azt a fatalis jelentést úgy a mint volt, az utolsó karczolásig, s utolsó betüig hiven lemázolta, meg nem foghatja mi-féle érdemet tett a kapott czimre.

— És te mit mondtál reá édes fiacskám?

— Hallgattam, édes mamám.

— Jól tetted fiacskám, az okosabb enged.

Sz. V.

BÉCSI SÉTÁK. *)

XII.

December 28.

Utolsó sétámban megígérém elbeszélni, hogy miket láttam az elysiumban. Ime beváltom szavamat, habár részletekbe bocsátkoznom a hely szűke nem engedi.

E kis alvilág, mellynek kapúi minden ujév közeledtével megnyílnak a látvány bécsi közönség előtt, nem egyéb mint jóltalált miniatüre képe az úgynevezett nagy világnak, ismétlő könyve a lefolyt év történeteinek, s azonfölül hü rajza a bécsi életnek.

Mindjárt beléptünkkor igen kellemes hatást tesz reánk ama pazar fény mellyben a meseszerűleg diszesített termek úsznak. Alig van hely egész Bécsben hol a légszeszvilágítás olly pompásan lenne fölhasználva mint a paradicsommá változtatott pinczében. Egy nemével a meglepetésnek, mondhatnám az elfogultságnak nézünk szét e véghetlennel látszó tömkelegben.

Most sétálni kezdünk. Megyünk jobbra néhány lépésig és egy aranyos kapuhoz érünk, mellynek homlokán eme föliratot olvassuk: mennyország a földön. Hogy belépés után fölitaláljuk-e benne a mennyország üdveit, kissé kétlem, de annyi mindenesetre igaz, hogy látunk széppé festett leányokat, mindenféle keleti tánczot, és hallunk meglehetősen jó zenét, kapunk jó ételt, habár méregdrágán.

Megyünk balra, egy másik kapuhoz érünk, mellynek az a fölirata: „Abderhaman kristály-palotája, ismét tovább: a mandarinák terme, kedélyes országocska, mesés vaspálya, élő képek, Eldorado“ stb.

És valóban ez osztályok mindegyikében van valami, mi nevének illőleg megfelel. Legérdekesebb mindenesetre a „kedélyes országocska“. Hegy, völgy, nyájas liget, sűrű lombzat, patakzúgás, szóval mind a mi csak kedvesen hat a kedélyre érdekes változatosságban lebeg ott el szemeink előtt.

Tulajdonosa mindenesetre megérdemli azt a szakadatlan részvétet mellyel a becsi közönség vállalatát jutalmazza.

Most még szini ügyekről is irhatnék, de elégedjék meg kedves szerkesztő ur, ez egyszer ennyivel, hadd fejezzem be e múltó évet az elysiummal.

Mind önnek mind a t. olvasó közönségnek szerencsés újévet kívánva befejezem ez évi sétáimat azon ígérettel: miszerint jövő évre szorgalmasabban sétálandok, kérve viszont sz. urat sziveskednék a „Déliabót“ is kissé jobban sétáltatni, mert egy idő óta mindig csak szerdán érkezik meg itten. H.

© Dawson Bogumil a legjelesebb német drámai színészek egyike, az udvari színházból örökre száműzve. Dawson, ki már régóta elégtlenül itteni állásával, elbocsáttatásért folyamodott, a nélkül azonban, hogy válaszra várt volna, a dresdai színház igazgatóságával szerződött. A főkamarási hivatal azonban kérelmét nem teljesíté s az elbocsáttatást megtagadta, s úgy látszik ez szolgáltatott okot

*) Mult számunkban tárgyhalmaz miatt nem közölhetők.

azon eseményre, miszerint mult hó 28-án a Krizisek adatásakor Dawison, Raymond tanácsost és Laube igazgatót a couliszek mögött, hol jelen voltak hevesen megtámadta. Raymond és Laube urak nehogy az előadás megzavartassék, Dawisont csendre inték és távoztak; ez azonban utánnuk ment és heves kifakadásokban ismétlé szemrehányásait és az izgatottság következtében görcsöket kapván tovább nem játszhatott. A következő az lón, hogy Lanckoronski gróf főkamarás rendeletet bocsátott ki, melly szerint Dawison az udvari színház küszöbét többé át nem lépheti.

BUDAPESTI HIREK.

> Az újév régtől fogva nem repült el felettünk olly nesztelenül, mint ez idén, minek oka tán abban is keresendő, hogy elvégre az ember mindenhez hozzászokik, — még a legáradozóbb szerencsekívánat is csak olly prózainak tetszik, mintha valaki azt mondaná: ne sajnálja uraságod szivességéből pár garással szerencsételni örökre háladatos tisztelőjét. — Mi máskép volt ez tavaly ilyenkor! A „Déliabó“ akkor látta meg először a napvilágot, és a napvilág viszont a Délibábot — és üdvözölték egymást; a Délibáb azt mondta a napnak: adjon isten sok fényes sugarat, a nap azt mondta a Délibábnak: adjon isten sok előfizetőt — s mindkettőt meghallgatta az isten. Az idén is találkoztak, elmondták egymás szerencsekívánatát — de ma már jnem volt olly meglepő, nem volt ujság; reméljük ez idén is meghallgatja mindkettőüket az ég, és az egyiknek sok szép aranysugárt, a másiknak napsugaránál is több és annál mindenesetre szebb előfizetőnőket ad.

> E héten ismét több érdekes tünemények jelentkeztek irodalmunk csillagos egén: G a r a i összes művei diszkiadásban a költő arezképével megjelentek — és hála a résztvevő közönségnek, már is szép keletnek néznek elé. — Az olesó könyvkiadó társulattól e következő mű hagyá el a sajtót: „A föld és az emberi nem őstörténete“ németből Mutzl Sebestyén után fordítá N. E.; Karacs Teréz összes munkái két kötetben megjelentek Miskolczon; Ferenczi Teréz művei nem sokára szinte kikerülnek sajtó alól.

> A nemzeti szinpadon adandó tánczvigalmak sorát ma a jótékony nőegylet sorsuzással összekötött tánczvigalma nyitja meg. A festészeti akademia választmánya is az intézet javára több vigalmakat határozott rendezni. Szekrényesi a redoutépület kibérelt termeit ma egy zenekísérlettel nyitja meg. Ugyanő a császárfürdőben több társasbálokat tervez, melly alkalmakkor, a közönség szállítására fáklyás szánokról leend gondoskodva — de csak, természetesen, ha a hó a farsangot Buda-Pesten töltendi.

> A Kunewalder testvérek háza az országuton eladó, ára 300 ezer forint — csekélység.

> E hét elején olly hideg volt Pest környékén, hogy a nyulak beszorultak a városba s lehele őket a piacon látui.

> Győrben a színház épületben G a r a i ü n n e p tartatván, a tiszta jövedelem 138 ft. 10 kr. ezüst pénz már az illető helyre be is küldetett. Ez alkalomra Latabár szinigazgató úr a színházat díj nélkül engedé át.

IRODALMI JELENTÉSEK.

— A „Magyar- és Erdélyország képekben“ című munka 2-ik kötetének előfizetett példányait elszállítás végett a cs. kir. postakocsikra már mind feladtuk. — A helybeliek szinte e héten kapják meg. — Az új előfizetések mielőbbi beküldését kérjük.

— Vahot Sándorné „Boru és derü“ című, általam s Tóth Lőrincz által kiadandó regénye már a múlt évben sajtó alá került s jövő hónapban jelenik meg. Addig is a még künt lévő aláírási iver beküldését kérjük.

— Obernyik Károly „összesbeszélyeinek“ a szerző arcképével leendő kiadását is magamra vállalván, erre az előfizetést, — helyben 2 pengő forintjával, postán megküldve 2 frt 20 krral, — f. január hó végéig elfogadom.

— „Magyar Thália“ című játékszini és szépirodalmi almanachom 2-ik kötete bizonyos körülmények miatt ez újévre nem jelenhetett meg s kiadása egy időre elhalasztatik.

— Rövid időn az általam kiadandó és szerkesztendő „Garay-émlék“ című szépirodalmi album programját bocsátandom közre, melly könyvnek jövedelme a Garay-árvák fölségelésére s a dicsőült költő olajba festett arcképének a nemzeti muzeum számára leendő megszerzésére fog fordittatni.

Pest, jan. 8. 1854.

Vahot Imre.

SZERKESZTŐI MONDANIVALÓK. Nagy-Kőrös. Hunhagyományok? Si vis dare, noli interrogare. — Balkányi Szabó L. magyar életképét közölni fogjuk. — R. Almásra. Ajánlatát szívesen fogadjuk s előre is köszönjük. — Losoncz. F. J. úrnak Lapját rendesen küldik önnek kiadó hivatalunkból, szíveskedjék a postán után nézni, küldeményeit elfogadjuk. — Bécsbe H. I. úrnak, a költeményes küldemény rettenetes, de szép, közölni fogjuk Mi az ára? Csitt. Ez négyszem közt van mondva. — Más meg ne hallja. — „Sötét erdő, zöld rengeteg“ jó lesz nekünk. — „A templom megett“ igen sok jó egészséges ötlet találatik, nem volna lehetséges ez ötleteket más szerencsésebb alakban előhozni? — Roboz István barátunk szíves ajánlatát köszönettel fogadjuk. — Sz. Károlynak K. — en. Már teljesült, az az hogy a p a d t ; t. i. a szerkesztőség tárczája a kívánt összeggel. — Bécsi polytechnicumba. Cs. L. úr, önnek első műve reményt ad, hogy a második jobb leend. Számítunk a tizedikre. K. — ba F. úrnak. — Költeményeire megolvashatja ön a választ a „vanitatum vanitas“ utolsó előtti versének utolsó két sorában. — N. — K. — ba V. A. úrnak. Sok tanulmányt ajánlunk. — Egyébiránt azt hisszük, hogy elég sok tiszteletreméltó pálya van még a költészetin kívül is. — Poline, novellát Vadnay Károlytól, föltételeivel együtt elfogadjuk. K. L. úrnak Brassóba. — Szép eszmék, de a versekben sem mérték sem alak.

FELELŐS SZERKESZTŐ

TOLNAI GRÓF FESTETITS LEO.

PEST, 1854.

EMICH GUSZTÁV KÖNYVNYOMDÁJA.

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS.

A DÉLIBÁB,

nemzeti színház-lap jövő 1854-ik évi folyamára.

Megjelenend e lap ezentul is szokott alakjában; szépirodalmi tartalommal a leg-
elesebb írók közremunkálása mellett, hetenkint egyszer, vasárnap, két sűrűn nyomtatott
iven, finom velin papíron rózsaszín borítékkal.

Az első évnegyedben veendik tisztelt előfizetőink **Jókai Mór** legújabb historiai
regényét „a Jancsárok végnapjait.“ a második évnegyedben **Manlius Sinister**
czimü drámáját.

Divatképeink a parisi moniteur de la mode remekművei lesznek ezentul
is, melyeket a farsagon át mentül számosabban iparkodunk bemutatni.

Előfizetési feltételek :

Helyben : egész évre 12 fr. ; félévre 6 fr. negyedévre 3 fr. p. p.

Vidékre postai küldéssel, egész évre 15 fr. ; félévre 7 fr. 36 kr. negyedévre 3 fr
48 kr. p. p.

Jelen boriték alatt minden előfizetési díjak elküldhetők s azokért egyenesen a
szerkesztőség maga felelős.

Pesten, 1853. December 4-ikén.

a DÉLIBÁB szerkesztő és kiadó-hivatala.

(Szép-utca 1. szám)

ORSZÁGOS

Nagy Naptár.

1854. évre szerkeszté Jókai Mór.

ára:

1 for. 40 kr. pp.

Legujabb, vegyes tartalmú magyar könyvek!

EMICH GUSZTÁV

nemzeti könyvkereskedésében Pesten. (az uri és kigyó-utca sarkán) s általa minden hiteles könyvárusnál kapható:

A

FEKETE DOMINO.

REGÉNY.

Irta b. PODMANICZKY FRIGYES.

Két kötetben, összesen 331 lap a legcsinosabb kiállítással
ára füzve 2 fr. p. p.

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS

A Z

IFJUSÁG LAPJA

1854-dik évi folyamára.

Szerkesztő GÖNCZY PÁL. Kiadó Müller Emil.

Megjelenik e lap hetenkint egyszer, szerdán, két iven 8-adrétkben.

Előfizetési ár: Pesten házhordással félévre 4 frt 30 kr.; egész évre 8 frt.

Vidékre postan küldve „ 5 frt — „ „ 9 frt.

Előfizethetni Pesten Müller Emil könyvnyomdájában Szervitater 1 szám. Vidéke minden cs. kir. postahivatalnál.

Megjelent és EMICH GUSZTÁV könyvkereskedésében kapható:

B É L A

Regény. Irta IRINYI JÓZSEF.

Két kötet, igen csinos kiállítással, kis nyolczadrétkben összesen 624 lap.

Ára 2 frt. 20 kr. pp.

A MEZŐGAZDASÁG NÉPSZERŰ KEZIKÖNYVE.

A szántóföld-, rét- és szőlőmivelés, gyümölcsfatenyésztés, szarvasmarha-, ló-
sertés- és méhtenyésztés, jelen fejlődésfoka s előhaladása szerint,

SCHLIPF J. A.

koszoruzott pályamunkája **harmadik**, tetemesen bővített és javított kiadása
nyomán szabadon magyarítá

TÓTHFALUSI MIKLÓS orv. tr.

Harmadik magyar kiadás. (A szövegbe nyomott sok metszvénynyel.)

Nagy 8-adrét 490 lap, füzve ára 3 fr. pp.

A SZERELEM GYERMEKEI.

Regény **SUE JENŐTÖL**, fordította **GERŐ.**

Két kötetben 12-edrétben 370 lap, füzve, ára 2 forint pengő pénzben.

GALLICISMES DIALOGUES.

Francia nyelvsajátságok, köz és társaséleti beszélgetésekben, közmondások-
és példabeszédekkel. — a francia nyelv alapos ismeretére törekvők s abban
jártasok használatára.

PESCHIER A. után **FEKETE SOMA.**

Ára füzve 1 frpp.

BIBLIAI TÖRTÉNETEK.

Az ó és új szövetségből és az apostolok cselekedeteiből. Kivonat gyermekek számára,

SCHMIDT KRISTOF

négy-kötetnyi bibliai történeteiből, **Farbmann János** által. Fordította

Czuczor Gergely sz. Benedeki rend pannonhegyi tagja.

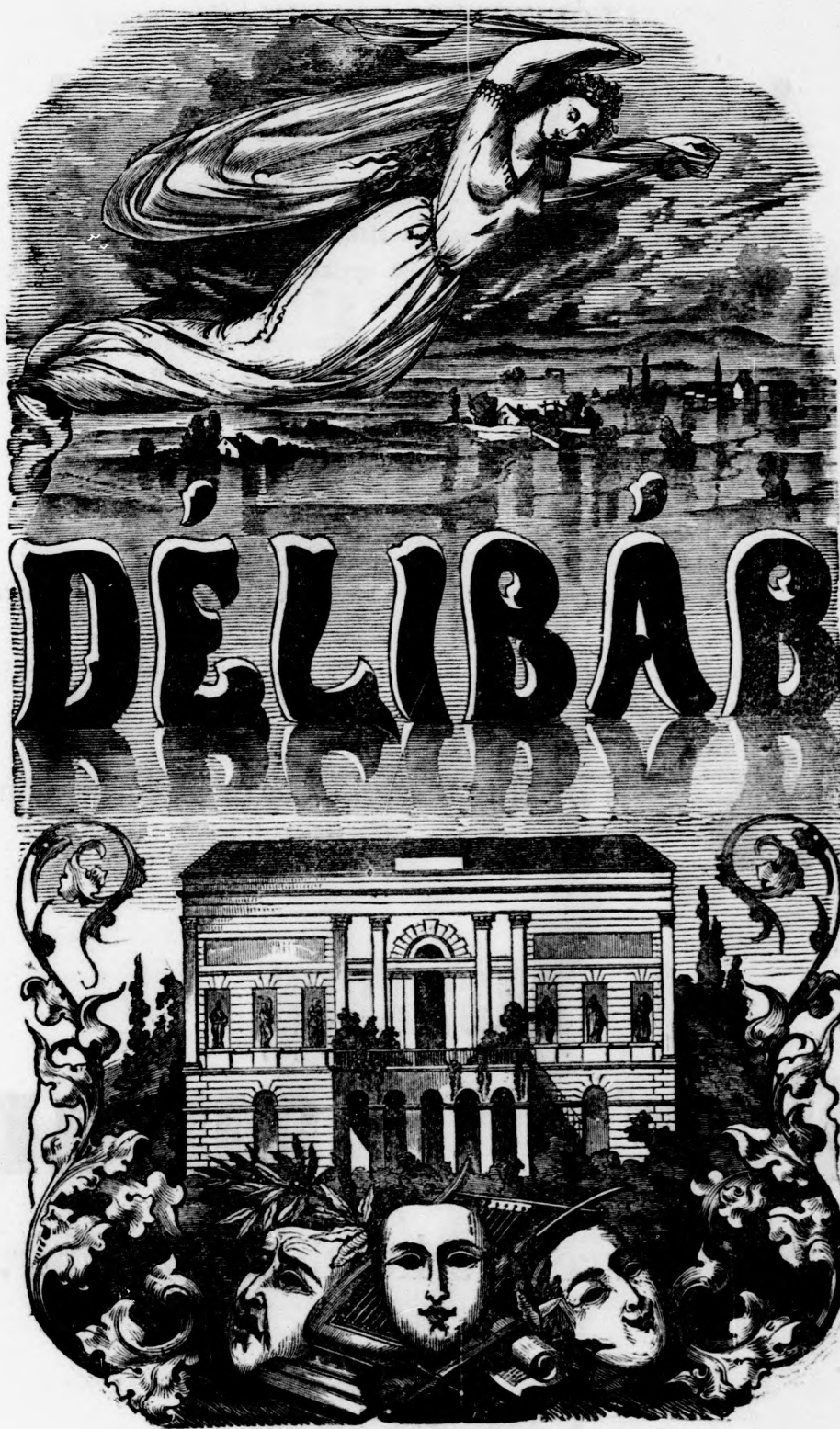
8-adrét 170 lap. Kemény kötésben ára 30 kr. pengő pénzben.

A KARTHÁUSI.

Regény, írta **B. EÖTVÖS JÓZSEF.**

Két kötetben; harmadik javított kiadás. 12-edrétben összesen 660 lap.

Ára füzve csak 2 fr. pp.

7.